

Mövzu 3

GÖMRÜK REJİMLƏRİ VƏ ONUN ƏSAS PRİNSİPLƏRİ

PLAN

- 1) Gömrük rejim anlayışı. Gömrük rejiminin xüsusiyyətləri
- 2) Sərbəst dövriyyə üçün buraxılış, təkrar idxal, Tranzit rejimin təyinatı, ondan istifadə etmənin hüquqi əsası
- 3) Gömrük anbarı, rüsumsuz ticarət mağazası rejiminin xüsusiyyətləri, Gömrük ərazisində malların emalı, Gömrük nəzarəti altında malların emalı. Rejimin məzmunu və istifadəsinin hüquqi əsasları, Müvəqqəti idxal (ixrac) rejimin iqtisadi məzmunu
- 4) Sərbəst gömrük zonası . sərbəst anbar, Gömrük ərazisindən kənarında malların emalı rejiminin məzmunu və istifadə edilməsinin hüquqi əsası. Malların ixracı rejiminin məzmunu və istifadə şərtləri. Malların təkrar ixracı. Malların məhv edilməsi və dövlətin xeyrinə maldan imtina.

ƏDƏBİYYAT

- 1) Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsi. B.1997
- 2) Heydərov K.F, İbrahimov T.T. Gömrük işi-iqtisadi suverenlik və təhlükəsizlik, B:1999
- 3) Nuriyev C.Q. Gömrük hüquqi. B.2002
- 4) Şəkərəliyev A.Ş, Nuriyev C.Q, Əliyev A.Ə. "Gömrük işinin təşkili və idarə edilməsi" B 2003
- 5) K. Heydərov, C. Həsənov. Azərbaycan gömrük xidməti yeni dünya- təsərrüfat münasibətləri şəraitində. B. Azər nəşr. 1998

ƏSAS PRİNSİPLƏRİ

Gömrük Məcəlləsi mal və nəqliyyat vasitələrinin AR gətirilməsinin və AR-dan aparılmasının qadağan edilməsinin hüquqi əsaslarını müəyyən edir. Bu əsaslar aşağıdakılardır.

- 1) dövlət təhlükəsizliyi
- 2) İctimai asayışın qorunması
- 3) Əhalinin əxlaqi təhlükəsizliyin qorunması
- 4) İnsanların həyat və sağlamlığının qorunması
- 5) Ətraf mühitin qorunması (ekalogiya)
- 6) Heyvan və bitkilərin qorunması
- 7) Azərbaycan xalqının və digər dünya xalqlarının bədii, tarixi və arxoloji dəyərlərinin qorunması.

8)Mülkiyyətçilik, o cümlədən intellektual mülkiyyət obyektlərin qorunması

9)İstehlakçılarda mənafeyinin müdafiəsi

Gömrük rejimi anlayışı

Gömrük rejimlərinin xüsusiyyətləri

Gömrük rejimi-gömrük məqsədləri üçün gömrük sərhədindən keçirilən mal və nəqliyyat vasitələrinin statusunu təyin qaydaların məcmusudur.

Gömrük rejimi gömrük qanunvericiliyinin əsas kateqoriyalarından biridir və aşağıdakıları müəyyən edir.

_keçirilməsi məqsədindən asılı olaraq malların konkret yerdəyişmə qaydasını;

_gömrük ərazisində və ondan kənarında malların yerdəyişməsi və onlardan istifadənin mümkünlüyü şərtləri;

_gömrük qanunvericiliyinə görə mallardan istifadə və onlar üzərində sərəncam vermək səlahiyyəti olan şəxslərin (belə şəxslərə benefisiar deyilir) hüquq və vəzifələrini;

_mal və nəqliyyat vasitələrinə və şəxslərin hüquq statusuna tələbləri;

Gömrük Məcəlləsinin 25- ci maddəsinə görə "Gömrük tənzimlənməsi məqsədi ilə gömrük rejimlərinin aşağıdakı növləri müəyyən olunur:

1)Sərbəst dövriyyə üçün buraxılışı; 2)Təkrar idxal; 3)Tranzit; 4)Gömrük anbarı
5)Rüsumsuz ticarət mağazası; 6)Gömrük ərazisində emal; 7) Gömrük nəzarəti altında emal; 8)müvəqqəti idxal; 9)Sərbəst gömrük zonası; 10)Sərbəst anbar;
11)gömrük ərazisindən kənarında emal; 12)İxrac; 13)Təkrar ixrac; 14) Məhv etmə;
15)dövlətin xeyrinə maldan imtina

Öz roluna və yerinə görə ümumi təsərrüfat fəaliyyətində gömrük rejimlərini şərti olaraq iki əsas qrupa bölmək olar.

Birinci qrupa tənzimləmə metodları və gömrük vasitələrinin tam həcmdə tətbiq edildiyi ümumi xarakterli rejimləri daxil edilir.

İkinci qrupa tənzimlənmənin gömrük- hüquq normalarından daha çevik istifadə edilməsi ilə fərqlənən və bir növ onların xarici iqtisadi fəaliyyət iştirakçılarının tələblərinə uyğunlaşdırılmasının nəticəsi kimi səviyyələnən gömrük rejimləri aiddir.

Malların təyinatı və məqsədlərindən asılı olaraq aşağıdakı iqtisadi gömrük rejimləri qruplarını göstərmək olar.

a) Anbarlaşma rejimləri(gömrük anbarı, sərbəst anbar)

Bu rejimlərdə mallar istifadə edilməsindən(saxlanmanı təmin edən əməliyyatlardan- yenidən qablalaşdırma, növlərə ayırma və s) başqa gömrük təyinatı alana qədər dəyişilməz halda saxlanılır.

B) Emal rejimləri(gömrük ərazisində emal. gömrük nəzarəti altında

Emal, gömrük ərazisindən kənarında emal)

Bu rejimlərdə malların əvvəlcədən müəyyən edilmiş şərtlər və bu tələblər daxilində o, malların mövcudluğu halının tam və ya qismən dəyişdirilməsi məqsədi işlənməsi və emal edilməsi üçün bəzi əməliyyatlarda istifadə oluna bilər.

c) Malların istifadəsini nəzərdə tutan rejimlər (müvəqqəti idxal və ixrac)

Bu rejimdə məhdud nomenklaturalı mallar öz təyinatı üzrə istifadə edilə bilər, bu zaman müvəqqəti aparılan və ya gətirilən malların istifadəsi onların işlənilməsini və emalını istisna edir və təbii itkilərdən başqa malların mövcud halının digər formalarda dəyişdirilməsinə gətirib çıxarmamalıdır.

Təkrar idxal, gömrük anbarı, məhv etmə, rüsumsuz ticarət mağazası, dövlətin xeyrinə maldan imtina rejimləri kompleks hüquqi tənzimləmə ilə əhatə olunmuşlar.

SƏRBƏST DÖVRIYYƏ ÜÇÜN BURAXILIŞ

Sərbəst dövriyyə üçün buraxılış digər gömrük rejimləri kimi, bu rejimdən, istifadə edilməsi barədə maraqlı şəxsin qaçaqcadan bu barədə ərizə verməsini nəzərdə tutur.

Bu əməliyyat malların yerdəyişməsi üçün məqsədin elan edilməsi və bəyanetmə yolu ilə, gömrük orqanı tərəfindən malların gömrük rəsmiləşdirilməsinin və sərbəst dövriyyəyə buraxılmasına icazə verilməsi və ya bundan imtina edilməsi ilə həyata keçirilir. Sərbəst dövriyyə üçün buraxılış gömrük rejimindən istifadə qaydasına sistemli şəkildə baxılması.

a) Tarif və vergi tənzimləmə metodlarının

b) Qeyri-tarif məhdudluqlarının araşdırılmasını tələb edir.

Tarif tənzimlənməsi dedikdə, xarici ticarət dövriyyəsinə qiymət faktorunun təsirindən istifadə olunmasına əsaslanan tədbirlər (metodlar) kompleksi nəzərdə tutulur. Gömrük-tarif tənzimlənməsi sistemi idxal gömrük rüsumunu və gətirilən malların sərbəst dövriyyə üçün gömrük rejimində yerləşdirilməsinin başlıca şərti olan digər vergiləri əhatə edir. İdxal gömrük rüsumlarının tətbiqi qaydası "Gömrük tarifi haqqında" qanunla rəqləmləşdirilir.

Qeyri-tarif tənzimlənməsi dedikdə miqdar məhdudluğu; kvotlaşdırma, lisenziyalaşdırma və sertifikatlaşdırma tədbirləri nəzərdə tutulur. Müstəsna tədbirlər kimi onlar:

_ Milli təhlükəsizliyin təmin edilməsi;

_ daxili bazardakı vəziyyəti nəzərə almaqla beynəlxalq öhdəliklərin yerinə yetirilməsi,

_ milli maraqlardan irəli gələn daxili bazarın qorunmasının təmin edilməsi məqsələri ilə qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada tətbiq edilə bilər.

TƏKRAR İDXAL

Rejimin tətbiq sahəsini araşdırmağa çalışaq. Bu rejim altında yerləşdirilən malların kateqoriyaları rejimin tələbləri ilə məhdudlaşdırılır.

Aşağıdakı mal kateqoriyaları təkrar idxal rejimi ilə rəsmiləşdirilə bilməz.

-xarici mallar;

-Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisindən ixrac rejimindən başqa rejimlərin şərtləri ilə çıxarılan Azərbaycan malları;

-İxrac rejimi şərtləri, lakin geriye qaytarılması təkrar idxal üçün müəyyin edilmiş zaman həddləri bitdikdən sonra geriye qaytarılan Azərbaycan malları;

-Azərbaycan qanunvericiliyi normaları ilə idxalı və ixracı qadağan olunmuş mallar;

Təkrar idxal rejimində yerləşdirilən mallar, həmçinin aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir.

-bu mallar onların ixrac müddətinə qədər mənşəyinə görə Azərbaycan malları və ya gömrük ərazisində bütün gömrük ödənişləri ödəməklə sərbəst dövriyyəyə buraxılmış xarici mallar olmalıdır.

-çıxarıldığı müddətdən 10 il ərzində Azərbaycan gömrük ərazisinə qaytarılan mallar olmalıdır.

-bu mallar Azərbaycan gömrük ərazisindən aparıldığı andan olan halda olmalıdır, yəni mövcudluq vəziyyəti dəyişdirilməməlidir.

Təkrar idxal gömrük rejimi altında yerləşdirilən mallar gömrük rəsmiləşdirilməsindən keçməlidir. Bu əməliyyatı malın alıcısının və ya struktur bölməsinin fəaliyyət zonasında yerləşdiyi gömrük orqanı həyata keçirir.

Rejimin şərtləri ilə müəyyən edilən qaydada doldurulmuş gömrük bəyannaməsindən başqa bəyanətmə zamanı aşağıdakı sənədlər təqdim

olunmalıdır.-təkrar idxal edilən malların əvvəllər ixrac gömrük rejimi şərtləri ilə faktını və gününü təsdiq edən gömrük yük bəyannaməsinin bir nüsxəsi.

-tələb olunduğu hallarda, əgər təkrar idxal edilən mallara digər dövlət orqanlarının nəzarəti labüddürsə, onların icazəsi;

--gömrük rəsmiləşdirilməsi üçün tələb olunan digər sənədlər;

Malların təkrar idxal gömrük rejimi altında gömrük rəsmiləşdirilməsinə görə ümumi qaydada gömrük yığımını tutulur.

TRANZİT REJİMİN TƏYİNATI.

ONDAN İSTİFADƏ ETMƏNİN HÜQUQİ ƏSASI

Tranzit-beynəlxalq mal mübadiləsinin obyektiv zərurətindən doğan və ölkələrin coğrafi mövqeyi, geosiyasi və iqtisadi münasibətləri ilə şərtlənən zəruri nəqliyyat-əlaqə kateqoriyası olub beynəlxalq ticarət qədər qədim tarixə malikdir.

Tarixdən bəllidir ki, gömrük ərazilərindən tranzitlə daşınan mallar uzun müddət müxtəlif ölkələrdə vergi qoyma obyektinə olmuşdur. Kommunikasiya və nəqliyyat vasitələrinin inkişafı, beynəlxalq yük daşımalarının həmçinin artması ilə gömrük tranzit rejimi yaranmağa başladı. Bu da gömrük nəzarəti altında gömrük ərazisində daşınan mallara proteksionist tədbirlərin təsirini aradan götürməyə imkan verdi. Araşdırılan rejimin iqtisadi xarakteri mahiyyətcə

-beynəlxalq daşımaların inkişafı və asanlaşdırılması (xarici aspekt);
-yükklərin işlənməsi və daşınması xidmətləri sahəsində fəaliyyətin stimullaşdırılması (daxili aspekt) xüsusiyyətləri ilə müəyyən edilir.

Şərh edilən rejimin əsas xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

-mallar Azərbaycan Respublikasının iki gömrük orqanı arasında, gömrük nəzarəti altında daşınır və bu zaman onların xarici dövlətin ərazisindən keçməsinə yol verilir.(məsələn, Rusiya sərhədindəki Xaçmaz gömrük xanası ilə Naxçıvan Respublikasındakı, eyni zamanda Türkiyə ilə sərhəddə yerləşən Sədərək gömrükxanası arasında tranzit xarakterik misaldır.)

-Tranzit gömrük rejimində malların yerdəyişmə hərəkəti gömrük rüsumları və vergilər tutulmadan həyata keçirilir, bu mallara iqtisadi siyasət tədbirləri tətbiq edilmir.Hüquqi tənzimləmə mənbələrinin və gömrük tranzit rejiminin tətbiqi sahəsinin xarakterindən asılı olaraq onun aşağıdakı formaları seçilir:

-beynəlxalq konvensiyaların müddəaları ilə və ya beynəlxalq sazişlərin(məxsusi bu məsələyə aid olmayan) ayrı-ayrı müddəaları ilə istifadəsi reqlamentləşdirilən beynəlxalq tranzit;

-Milli qanunvericilik əsasında həyata keçirilən tranzit .

GÖMRÜK ANBARI

GÖMRÜK ANBARI ANLAYIŞI

GÖMRÜK ANBARI-gətirilən , malların gömrük nəzarəti altında gömrük rüsum və vergiləri (ƏDV, aksiz) tutulmadan saxlanmasını nəzərdə tutan gömrük rejimidir.Saxlanma müddətində mallara iqtisadi siyasət tədbirləri tətbiq edilmir.Gömrük anbarı rejiminin tətbiqi gömrük anbarı haqqında Əsasnamə və gömrük anbarlarının təsis edilməsi qaydaları hazırlamaqla əsaslanır və hesab edilir ki, gömrük anbarına yerləşdirilmiş mallar milli ərazidən (gömrük , vergi) kənar qalır.

Diqqət etmək lazımdır ki, gömrük anbarı və gömrük anbarı rejimi (anbarlaşdırılması) anlayışları qarışdırılmasın.

Gömrük anbarı- müəyyən gömrük rejimi altında və müəyyənləşdirilmiş qaydada malların yığılmasına imkan verən yerdir. Hərçənd ki, çox zaman bu,elə gömrük anbarlaşdırılması rejimin özü olur. Bununla, bəzi hallarda bu cür anbarda başqa gömrük rejimləri altında yerləşdirilmiş mallar və ümumiyyətlə gömrük rejimi tətbiq edilməyən mallar da saxlanıla bilər (məsələn gömrük orqanları tərəfindən təsis edilmiş anbarlarda xarici ticarət obyektini olmayan mallar saxlanıla bilər).

RÜSUMSUZ TİCARƏT MAĞAZASI REJİMİNİN XÜSUSİYYƏTLƏR

Bu rejimin istifadə edilməsi imkan verir ki, xarici malların ölkənin gömrük ərazisində, gömrük nəzarəti altında, gömrük vergiləri və iqtisadi siyasət tədbirləri tətbiq edilməmək şərti ilə satışı təşkil edilsin.Rüsumsuz ticarətin spesifikasiyası o biri rejimlərlə müqayisədə aşkarlanır.Rüsumsuz ticarət mağazası rejimi

gömrük anbarı rejimindən ilk növbədə onunla fərqlənir ki, bu rejimdə məqsəd malların müəyyən müddət ərzində saxlanması deyil, onların tezliklə satılmasıdır. Rüsumsuz ticarət mağazasının obyektini kimi həm xarici mallar həm yerli mallar ola bilər. Hər iki tip mallar Azərbaycan gömrük ərazisini tərk edən fiziki şəxslər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Beləliklə, rüsumsuz ticarət mağazasından alınmış malların Azərbaycan gömrük ərazisindən kənara aparılması bu gömrük rejiminin başlıca şərtidir. Bu rejim üzrə gömrük orqanlarının fəaliyyəti gömrük nəzarətinin iki istiqamətini nəzərdə tutur.

a) ticarət prosesində gömrük qanunvericiliyinə riayət edilməsinə nəzarət

b) rüsumsuz ticarət mağazasından alınmış malların faktiki olaraq aparılmasına nəzarət .

Bir qayda olaraq rüsumsuz ticarət mağazaları xaricə gedən sərnişinlər üçün nəzərdə tutulan gözləmə zallarında, beynəlxalq sərnişin daşınması üçün açıq olan hava və dəniz limanlarındakı tranzit sərnişinlər üçün zallarda , fiziki şəxslərin dövlət sərhədini keçdiyi buraxılış məntəqə-lərində yaradılır.

Gömrük orqanı- onun fəaliyyət zonasında yerləşən rüsumsuz ticarət mağazasının quruluşuna , avadanlığına və bölmələrinin yerinə görə konkret tələblər müəyyən edə bilər.

GÖMRÜK ƏRAZISİNDƏ MALLARIN EMALI

Mallar, beynəlxalq mübadilə obyektini olduğundan, b əzən xarici ticarət əməliyyatının bitməsindən əvvəl, ya da sonra müəyyən işlənmə (emal) tələb edir. Bu zaman bir səbəblər üzündən (iqtisadi, texnoloji və s) istehsal və ya sənaye xarakterli b elə əməliyyatlar bir dövlətin gömrük ərazisində həyata keçirilə bilmir. Məhz bu məqsədlər üçün “emal rejimləri” nəzərdə tutulur.

Gömrük Məcəlləsi malların emal üzrə əməliyyatların keçirilmə qaydalarına xarici-iqtisadi fəaliyyətin gömrük hüquqi tənzimləmə sisteminin nisbətən müstəqil elementi kimi baxılır. Məcəllə bunun üçün 3 növ gömrük rejimi müəyyən edir.

-gömrük ərazisində malların emalı

-gömrük nəzarəti altında malların emalı

-gömrük ərazisindən kənarında malların emalı

Emal edilən malların mənşə ölkəsindən asılı olaraq emal rejimləri, adətən, iki tipə ayrılır. Aktiv və passiv emal tipləri. Birinci tip xarici malların milli gömrük ərazisində istifadə olunmasına imkan verən halları, ikincisi- milli malların dövlətin gömrük ərazisindən kənarında istifadəsini nəzərdə tutan hallar.

Gömrük Məcəlləsi ilə müəyyən edilən rejimlərdən birinci tipə (aktiv emal) gömrük ərazisində malların emalı və gömrük nəzarəti altında malların emalı rejimləri aid edilir; ikinciyə passiv emal- gömrük ərazisindən kənar-da malların emal rejimi aid edilir. Gömrük Məcəlləsi ilə müəyyən edilən emal rejimlərinin

reqlamentləşdirilməsinin mühüm elementi, onların benefi-siarlarına yönəlmiş tələblərdir.”benefisiar” anlayışı bu halda kifayət qədər şərti xarakter daşıyır. Bu məfhumla emal üçün icazə (lisenziya) almış şəxslər və həmçinin malların emalında maraqlı olan ölkəyə gətirilən və çıxarılan malların, məhsulların və s sahibləri başa düşülür.

Gömrük ərazisində malların emalı rejiminin məzmunu və istifadə edilməsinin hüquqi əsası

Gömrük Məcəlləsinə görə gömrük ərazisində malların emalı gömrük rejimində xarici mallar, Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisində müəyyən edilmiş qaydada emal üçün və emal məhsullarının ixrac gömrük rejiminin tələblərinə uyğun olaraq AR-nin gömrük ərazisindən kənara aparılması şərti ilə istifadə olunur. Xarici malların idxalı (gətirilməsi) zamanı ödənilmiş gömrük rüsum və vergiləri , həmin malların emalından alınmış məhsullar gömrük ərazisindən çıxarılanda geri qaytarılmalıdır.Deməli, hesablaşmalar faktiki olaraq rejimin fəaliyyəti bitdikdən və emal məhsulları ixrac rejimi ilə müəyyən edilən qaydada çıxarıldıqdan sonra başa çatmış olur.

Rejimin istifadə sahəsi

Rejimin istifadə sahəsi dedikdə onun reqlamentasiyasının iki mühüm aspekti nəzərdə tutulur: rejim çərçivəsində yerinə yetirilə biləcək əməliyyatlar və rejimdə istifadəsi nəzərdə tutulan mallar, daha doğrusu bu rejim altında yerləşdirilməsinə icazə verilən mallar.

Gömrük Məcəlləsi ilə müəyyən edilən hər üç emal gömrük rejimi çərçivəsində aşağıdakı əməliyyatların aparılmasına icazə verilir.

-quraşdırılmasına,yığılma və başqa mallara uyğunlaşdırılma da daxil olmaqla malın hazırlanması

-malın emalı və təkrar emalı

-bərpa olunma və qaydaya salınma da daxil olmaqla malın təmiri

-emal məhsullarının istehsalına xidmət edən və ya istehsalı asanlaşdıran və bəzi mallardan tamamilə və ya qismən istifadə edilməsi

Ümumi qaydada rejimdən istifadənin məqsədləri əldə edildikdə və qanunvericilikdə müəyyən edilmiş bütün tələb və şərtlər yerinə yetirildiyi təqdirdə, gömrük ərazisində malların emalı gömrük rejimi kompensasiya mallarının çıxarılmasının(ixracının) və ya digər gömrük rejimi altında yerləşdirilməsinin gömrük rəsmləşdirilməsindən sonra , bitmiş olur.Əgər emal üçün gətirilən mallar Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisində sərbəst dövriyyə üçün buraxılırsa, onlar gömrük rüsum və vergilərinə cəlb edilirlər.

GÖMRÜK NƏZARƏTİ ALTINDA MALLARIN EMALI REJİMİN MƏZMUNU VƏ İSTİFADƏSİNİN HÜQUQİ ƏSASLARI

Gömrük nəzarəti altında malların emalı gömrük rejimi-xarici malların-müəyyən edilmiş qaydada AR-nın gömrük ərazisində, onlara iqtisadi siyasət tədbirlər tətbiq edilmədən istifadə edilməsi imkanını nəzərdə tutur.

Gömrük ərazisində malların emalı rejimindən fərqli olaraq bu halda:

-gətirilən mallardan gömrük rüsum və vergiləri tutulmur.

-gətirilən malların emalı gömrük nəzarəti ,altında məhsulların sonradan sərbəst dövriyyəyə buraxılma və ya digər gömrük rejimləri altında yerləşdirilməsi şərti ilə həyata keçirilir.

Gömrük nəzarəti altında malların emalı rejimi də gömrük ərazisində malların emalı rejimi kimi xarici malların emalı məqsədi ilə milli gömrük ərazisinə müvəqqəti buraxılmasını nəzərdə tutan aktiv emal tipinə aiddir.

Gömrük ərazisində malların emalı rejimində ödənmə(qaytarılma) prinsipindən istifadə edilir.Xarici mallar gətirilərkən ödənməmiş gömrük rüsum və vergiləri, emal məhsulları çıxarılarəkən qaytarılmalıdır.Gömrük nəzarəti altında emal rejimi müəyyən edir ki, gömrük orqanları rejimin benefisiarı tərəfindən qanunvericiliyə riayət edilməsini təmin etmək məqsədi ilə; malların gömrük müayinəsini və uçotunu həyata keçirə, eyniləşdirilmə vasitələrindən istifadə edə,inventarizasiya apara, emal üzrə əməliyyatların konkret şərtlərini və onların aparılma qaydasını müəyyən edə bilirlər.

REJİMİN İSTİFADƏ SAHƏSİ VƏ İCAZƏ VERİLMƏSİ ŞƏRTLƏRİ

Gömrük nəzarəti altında malların emalı gömrük rejiminin istifadə sahəsi, yəni malların bu rejim altında yerləşdirilə bilməsi üçün aparılan əməliyyatların siyahısı-faktiki olaraq gömrük ərazisində malların emalı gömrük rejiminin müəyyən etdiyi əməliyyatlarla eynidir.Bundan başqa hər iki emal gömrük rejimi-onların tətbiqinin çox hallarda ümumi hüquqi əsasına malikdirlər.Bu oxşarlığı onların reqlamentasiyasını aşağıdakı şərtlərini müəyyən edir.

-bu rejimlərdə malların emalına lisenziyanın alınması

-verilmiş lisenziyanın ləğv edilməsi və ya geri alınması

-rejimə icazə verilməsində və bitməsində gömrük rəsmiləşdirilməsinin və gömrük nəzarətinin həyata keçirilməsinin ümumi qaydası

-rejimlərin benefisarlarına tələblər

-bu rejimlər altında yerləşdirilmiş mallar üzərində sərəncam verilməsi

-malların emal müddətlərinin müəyyən edilməsi ə uzadılması qaydaları

-Kompensasiya mallarının məcburi hasilat miqdarının müəyyənləşdirilməsi qaydaları;

Gömrük nəzarəti altında malların emalı gömrük rejimi bitdikdə və emal məhsulları milli gömrük ərazisində sərbəst dövriyyə buraxıldıqda, onların dövlət standartları ilə müəyyən edilmiş təhlükəsizlik tələblərinə cavab verdiyi müəyyən edilmiş qaydada təsdiq edilməlidir.

MÜVƏQQƏTİ İDXAL (İXRAC) REJİMİN İQTİSADI MƏZMUNU

Müvəqqəti idxal (ixrac) rejimi elə tələblər müəyyən edir ki, onlara riayət edilməsi xarici malların Azərbaycan gömrük ərazisində, Azərbaycan mallarının isə ondan kənarında müvəqqəti istifadəsinə, iqtisadi siyasət tədbirləri tətbiq etmədən və gömrük rüsum və vergiləri ödəmədən yol verilmiş olsun.

Bu gömrük rejimi altında yerləşdirilmiş malların statusu və eləcə də rejimin məzmunu, malların gömrük ərazisində və kənarında yerləşməsi və istifadəsinin müvəqqəti xarakterini ilə müəyyən edilir.

Müvəqqəti idxal (ixrac) rejiminin tətbiqi müəyyən güzəştlər verməklə, xarici ölkələrlə iqtisadi, mədəni hümanitar əlaqələrin inkişafı üçün əsaslandırılmamış əngəlləri aradan qaldırmağa imkan verir. Eyni zamanda milli iqtisadiyyatın müdafiəsi, ölkənin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məsələləri bu rejimdən istifadə edilməsinin dəqiq hüquqi qəliblərinin müəyyən edilməsini tələb edir.

1) Müvəqqəti idxalına (ixracına) icazə verilməyən malların kateqoriyalarını;

2) Müvəqqəti idxal (ixrac) edilən malların gömrük rüsumları və vergilərin ödənilməsindən tamamilə və ya qismən azad edilməsi qaydalarını müəyyən edir.

MÜVƏQQƏTİ İDXALIN (İXRACIN) MÜDDƏTLƏRİ

Gömrük Məcəlləsinə görə müvəqqəti idxalın (ixracın) müddəti iki ildən artıq olmamalıdır. Gömrük orqanları malların bu gömrük rejimi altında yerləşdirilməsinə icazə verərkən, konkret müddət müəyyən edir. Bu müddət ərzində mallar onların daşınmasında məqsədləri və şəraiti nəzərə alınmaqla, müvəqqəti olaraq gömrük ərazisində (və ya ondan kənarında) qala bilərlər. Bununla birlikdə məəcəllədə müvəqqəti idxal (ixrac) üçün müddətin uzadılması imkanı nəzərdə tutulur. Müddətin uzadılması qaydası Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən müəyyən edilir. Gömrük Məcəlləsi müvəqqəti idxal (ixrac) rejiminin iki tipini müəyyən edir. Gömrük rüsum və vergilərdən tam azad edilməklə və qismən azad edilməklə tətbiq edilən gömrük rejimi.

Müvəqqəti idxal (ixrac) rejiminin bu tipi aşağıdakı hallarda tətbiq edilir.

- müvəqqəti idxal (ixrac) edilən mallara gömrük rüsum və vergilərdən tam azad etmə tətbiq olunma bilmədikdə

- müvəqqəti idxal (ixrac) gömrük rejiminin benefisiarı tərəfindən gömrük rüsum və vergilərindən tam azad edilmənin şərtlərinə riayət edilmədikdə;

- gömrük rüsum və vergilərlərindən tam azad edilməklə müvəqqəti idxal rejiminin müəyyən edilmiş müddət həddinin uzadılması barədə məsələ qaldırıldıqda;

- başqa əsaslarla müvəqqəti idxal (ixrac) rejimində yerləşdirilmiş mallar üçün verilmiş, gömrük rüsum və vergilərindən azad edilmə kimi güzəştlərin təsir müddəti bitdikdə;

Bu rejim altında yerləşdirilən mallar elə istifadə edilməlidir ki, rejim bitdikdə onlar, qeyd edildiyi kimi, təbii aşınma və itkilər nəzərə alınmaqla, dəyişilməmiş halda olsun. Bu tələb müvəqqəti gətirilən (aparılan)

mallardan istifadəni məhdudlaşdırır, onların işlənməsi və emal edilməsi əməliyyatlarını istisna edir. Müvəqqəti idxal (ixrac) rejimi altında yerləşdirilən mallar rejimin benefisiarının sərəncamında qalır.

Müvəqqəti idxal (ixrac) rejimi müəyyən edilmiş müddətlər qurtarıqda və bu rejimdə yerləşdirilmiş mallar geri aparıldıqda (gətirildikdə), yaxud müddətlər bitməmiş mallar digər gömrük rejimləri altında yerləşdirildikdə bitmiş olur.

Əgər müvəqqəti idxal (ixrac) edilmiş mallar müddətin bitməsinə qədər geri qaytarılmamışsa, onlar gömrük orqanlarına məxsus müvəqqəti saxlanma anbarlarına və ya gömrük orqanları tərəfindən müəyyən edilən digər yerlərə yerləşdirməlidirlər. Rejimin bitməsinin rəsmiləşdirilməsini, bir qayda olaraq, müvəqqəti idxala (ixraca) icazə vermiş gömrük orqanı həyata keçirir.

Müvəqqəti idxal (ixrac) edilmiş malların məhv edilməsi, qaytarılması mümkün olmayan itirilməsi, qarşısızalmaz qüvvənin təsiri altında və ya aşınma nəticəsində çatışmazlıq və digər hallar rejimin müəyyən olunmuş qaydada başa çatdırılmasını qeyri mümkün edir.

SƏRBƏST GÖMRÜK ZONASI SƏRBƏST ANBAR

Sərbəst gömrük zonası və sərbəst anbar gömrük rejimlərinin əsas qayəsi ondan ibarətdir ki, bu rejimdə xarici mallar müəyyən edilmiş ərazi sərhədləri daxilində və ya binalarda (yerlərdə) gömrük rüsum və vergiləri alınmadan, həmçinin bu mallara iqtisadi siyasət tədbirləri tətbiq edilmədən, Azərbaycan malları isə ixrac gömrük rejimi ilə müəyyən edilən şərtlər daxilində yerləşdirilir və istifadə edilir. Bu gömrük rejimləri altında Azərbaycan Respublikası ərazisinə gətirilməsi və aparılması qadağan olunmamış mallar yerləşdirilə bilər. Sərbəst gömrük zonalarının fəaliyyəti imkan verir ki, sərbəst iqtisadi zonaların idarə edilməsi məsələsi üçün təcrübə toplansın və eyni zamanda xarici investorlar bu məsələlərdə hökumətin iqtisadi siyasətinin əsas prinsipləri ilə tanış olub ölkəyə kapital qoyuluşunun təminatı aspektlərini dəqiqləşdirsinlər.

Qanunvericilik bu gömrük rejimləri altında yerləşdirilmiş mallardan pərakəndə satış istisna edilməklə, istehsal və digər kommərsiya əməliyyatlarından istifadə etməyə yol verir. Bu rejimlər altında yerləşdirilmiş malların xarakterindən asılı olaraq ayrı-ayrı qadağan və məhdudiyyətlər tətbiq edilə bilər. Bu cür qadağan və məhdudiyyətləri sərbəst gömrük zonası barəsində Nazirlər Kabineti, sərbəst anbar barəsində DGK- müəyyən edir.

Sərbəst gömrük ərazisinə və sərbəst anbara yerləşdirilərkən, mallar ixrac üçün nəzərdə tutulmuşsa, gömrük rüsum və vergilərindən azad edilir və ya ödənilmiş məbləğlər geri qaytarılır. Bu şərtlə, ki, mallar vergi və rüsumların azad edildikdən və ya tutulmuş məbləğlər qaytarıldıqdan sonra 6 ay ərzində mallar faktiki çıxarılmış olsun.

GÖMRÜK ƏRAZISİNDƏN KƏNARDA MALLARIN EMAL

REJİMİNİN MƏZMUNU VƏ İSTİFADƏ EDİLMƏSİNİN HÜQUQİ ƏSASI

Gömrük ərazisindən kənarada malların emalı rejiminin digər emal rejimləri kimi iqtisadi xarakteri daha böyük əhəmiyyət kəsb edir, amma onlardan fərqli olaraq passiv tipə aid edilir. Bu halda da ödəncələrin təxirə salınması prinsipi tətbiq edilir: mallar emal üçün gömrük ərazisindən kənara aparılarkən ödəniş gömrük rüsum və vergiləri kompensasiya mallarının gömrük ərazisində sərbət dövriyyə üçün buraxılması ilə rejimin fəaliyyəti bitdikdən sonra, geri qaytarılmalıdır. Bu halda vergi güzəştlərindən istifadə edilməsi məhdud xarakter daşıyır.

Azərbaycan Dövlət Gömrük Komitəsi malların emalı üzrə ayrı-ayrı əməliyyatların məhdudlaşdırılmasını

Azərbaycan mallarından istifadə edilməsinin mümkünlüyünü və qaydaları da daxil olmaqla emal əməliyyatlarının şərtlərini-İqtisadiyyat Nazirliyi ilə birgə müəyyən edir.

Gömrük Məcəlləsi bu rejimdə gömrük ərazisində malların emalı rejimində istifadə edilən əməliyyatların aparılmasına icazə verir.

-montaj, yığma və digər mallara uyğunlaşdırma da daxil olmaqla, malların hazırlanması

-malların işlənilməsi və emalı

-bərpa və qaydaya salınması da daxil olmaqla malların təmiri;

-emal prosesində tam və ya qismən sərflə olunması emal məhsullarının istehsalına kömək edən və yüngülləşdirən bəzi köməkçi malların istifadəsi

Emal məhsulları idxal gömrük rüsum və vergilərdən o zaman azad edilir ki, onlar emal üçün lisenziya almış şəxs, yaxud onun gömrük burokeri tərəfindən bəyan edilmiş olsun.

Bu azad etmə iki formada tətbiq edilir. Tam azad etmə o zaman mümkündür ki, Gömrük orqanı:

-malların emalında məqsədin yalnız təmir olduğuna;

-bu təmirin müqavilə və qanunvericiliyə görə təmainsız aparıldığına əmin ilə bilsin.

-qismən azad etməyə yol verilən hallarda gömrük vergiləri təmirin və emal üzrə əməliyyatların dəyəri nəzərə alınmalıdır.

MALLARIN İXRACI REJİMİNİN MƏZMUNU VƏ İSTİFADƏ ŞƏRTLƏRİ

Malların ixracı Gömrük Məcəlləsi və Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktları ilə müəyyən olunan tələblərə uyğun olaraq həyata keçirilir. Digər gömrük rejimlərindən fərqli olaraq ixrac rejimində malların "rejim altında yerləşdirilməsi şərtləri" deyil, "rejimə irəli sürülən tələblər" məfhumu tətbiq edilməsi, bilavasitə ixrac rejiminin hüquqi reqlamentasiyasından irəli gəlir.

Gömrük Məcəlləsi ilə bu müəyyən edilən bu tələblər aşağıdakılardır:

-İxrac gömrük rüsumlarının və digər gömrük ödəncələrinin ödənilməsi;

-iqtisadi siyasət tədbirlərinə riayət edilməsi

-ixrac rejimi altında buraxılmış malların , gömrük bəyannaməsinin qəbul edildiyi günə olan vəziyyətində normal saxlama və daşınma şəraitində onların məruz qaldığı aşınma və təbii itkisi nəzərə alınmaqla Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisindən kənara çıxarılması;

İxracın əsas dövlət tənzimləmə vasitələrinə aşağıdakılar aid edilir;

-tarif vergi tənzimlənməsi

-qeyri-tarif vasitələri

-valyuta nəzarəti.

MALLARIN TƏKRAR İXRACI

Malların təkrar ixracı gömrük rejimində xarici mallar Azərbaycan gömrük ərazisindən gömrük rüsum və vergiləri alınmadan və ya alınmış rüsum və vergilər qaytarılmaqla,iqtisadi siyasət tədbirləri tətbiq etmədən Gömrük Məcəlləsinə və Azərbaycan gömrük qanunvericiliyinin digər aktlarına uyğun olaraq çıxarılır.

Təcrübədə malların təkrar ixracı gömrük rejiminin iki tipindən istifadə edilir.

-bəyan edilmiş təkrar ixrac

-faktiki təkrar ixrac

Bəyan edilmiş təkrar ixracda mallar ilk dəfə Azərbaycanın gömrük ərazisinə gətirilərkən gömrük orqanlarına bilavasitə və yalnız təkrar ixrac üçün gətirildiyi bəyan edilir.Bu halda idxal rüsum və vergiləri tutlmur, iqtisadi siyasət tədbirləri tətbiq edilmir.

Faktiki təkrar ixrac tipində Azərbaycanın gömrük ərazisinə gətirilən malların bilavasitə təkrar ixrac üçün gətirilmiş olması bəyan edilmir.Onlar əvvəlcə digər gömrük rejimləri altında yerləşdirilə bilər,bir şərtlə ki, onlar xarici mallar olaraq qalırlar.Malların milli gömrük ərazisinə bu cür gətirilməsi zamanı gömrük rüsum vergiləri ödənilmişsə, bu məbləğlər təkrar ixracı zamanı aşağıdakı şərtlər daxilində geri qaytarılır;

-təkrar ixrac olunan mallar, təbii aşınma və normal şəraitdə daşınma zamanı ola biləcək təbii itkilər nəzərə alınmaqla , gətirilmə anındakı halda olmalıdır.

-təkrar ixrac gətirilmə anından keçən iki il müddətində həyata keçirilməlidir.

-təkrar ixrac edilən mallar qazanc məqsədi ilə istifadə edilmiş olmalıdır.

Təkrar ixrac üçün edilmiş müraciətə 10 gün müddətində baxılmalıdır.Müsbət cavab verildiyi təqdirdə, üç nüsxədən ibarət “icazə vərəqəsi” tərtib edilir. Bir nüsxə DGK-də qalır, digəri ərizəçiyə verilir.

MALLARIN MƏHV EDİLMƏSİ VƏ DÖVLƏTİN XEYRİNƏ MALDAN İMTİNA

Xarici ticarət təcrübəsində malların məhv edilməsi və dövlətin xeyrinə maldan imtina edilməsi rejimlərindən tez-tez istifadə edilir.

Malların məhv edilməsi rejiminin seçilməsi, çox hallarda malların gömrük sərhəddindən keçirilməsindən sonra, keyfiyyətini itirməsi və ya saxlama müddətənin (istifadəyə yararlılıq) bitməsi ilə bağlıdır (gömrük anbarında mallar uzun müddət qalanda da belə hallar olur).

Belə malları gömrük nəzarəti altında məhv edərək kommertsant eyni zamanda bu malların gömrük ərazisindən çıxarılması üçün çəkiləcək nəqliyyat xərclərindən və gömrük rüsum və vergilərinin ödənilməsindən azad olur.

Mallar məhv edilməsi rejiminin fərqləndirici prinsipləri aşağıdakılardır:

a) rejimin gəlir əldə etmək məqsədi ilə istifadəsinin qadağan olunması;

b) malların gömrük sərhəddindən keçirən şəxsin rejimin şərtlərinə riayət edilməsinə görə (nəqliyyat vasitələrinə görə daşıyıcı cavab verir) məsuliyyət daşması;

c) ətraf mühütün qorunması üzrə qanunvericiliyə riayət edilməsi.

ç) məhv edilən malların və əmələ gələn tullantıların (qalıqların) hökmən gömrük nəzarəti altında yerləşdirilməsi

d) dövlətin xeyrinə maldan imtina edilməsinin daha məqbul olması prinsipi

Maddi sərfəlilik prinsipi o deməkdir ki, gömrük orqanı aşağıdakı şərtlər daxilində dövlətin xeyrinə imtina rejimindən istifadəyə icazə vermir.

1) mal və nəqliyyat vasitələrinin dəyəri onların satılması üçün gömrük orqanının çəkdiyi xərci ödəmir;

2) gömrük orqanları tərəfindən mal və nəqliyyat vasitələrinin satılması imkanı məhdud olur.